

Nr 156

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter.

(2:a avd.)

I propositionen nr 133 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1957, föreslagit riksdagen att godkänna vad departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordat rörande avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1956: 55 framhöll statsutskottet i anledning av väckta motioner, att enligt utskottets mening starka principiella skäl talade för borttagande av de kvarvarande obligatoriska elevavgifterna vid universiteten och de under åttonde huvudtiteln sorterande högskolorna. Det syntes emellertid utskottet erforderligt, att genom vederbörande universitets- och högskolemyndigheters försorg närmare utredning förebragtes rörande ifrågavarande spörsmål, innefattande bland annat uppgift huruvida ett avskaffande av sagda avgifter kunde såsom kompensation för inkomstbortfallet föranleda behov av uppräknig av ifrågakommande anslag. Utskottet förordade, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad utskottet sålunda anfört.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1956: 17 förklarade jordbruksutskottet i anledning av motionsvis framställda yrkanden om avskaffande av förekommande elevavgifter vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutets högre mejerikurs och veterinärhögskolan, att utskottet delade de synpunkter, som statsutskottet i avgiftsfrågan anfört i sitt förutnämnda utlåtande. En likformig behandling av ifrågavarande elevavgifter vore enligt jordbruksutskottet önskvärd.

Utredning och förslag rörande avskaffande av ifrågavarande avgifter har avgivits av *kanslern för rikets universitet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, styrelsen för farmaceutiska institutet och styrelsen för veterinärhögskolan*. Härjämte har vissa upplysningar inhämtats från *lantbruks-högskolan, Alnarpsinstitutet och skogshögskolan*.

I ärendet har utlåtanden avgivits av *statskontoret och riksräkenskapsverket*.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för ifrågavarande utredningar, förslag och utlåtanden för utskottet hänvisa till propositionen (s. 3—11).

**Universitetet, karolinska mediko-kirurgiska institutet,
Stockholms högskola och tandläkarhögskolorna**

Universitetskanslerns utredning avser samtliga de under kanslerns överinseende stående läroanstalterna, nämligen universitetet i Uppsala, Lund och Göteborg, karolinska mediko-kirurgiska institutet, Stockholms högskola samt tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö. Enligt utredningen förekommer vid ifrågavarande läroanstalter följande obligatoriska avgifter: inskrivningsavgifter, examensavgifter och laborationsavgifter.

I n s k r i v n i n g s a v g i f t e r utgår vid universitetet i Uppsala, Lund och Göteborg samt karolinska institutet.

Universitetet i Uppsala. Under budgetåret 1955/56 inflöt inskrivningsavgifterna med 12 004 kronor 50 öre, vilket belopp fördelats sålunda:

Inlevererat till statverket	7 993: 35
Cassa studiosorum pauperum	1 248: 65
Enkla beläggningsstämplar	2 762: 50
Summa kronor	12 004: 50

Universitetet i Lund. Under budgetåret 1955/56 inflöt inskrivningsavgifterna med tillhoppa 11 664 kronor 50 öre, vilket belopp fördelats sålunda:

Inlevererat till statsverket	5 368: 29
Fiscus pauperum studiosorum	1 214: 71
Universitetsbiblioteket	2 574: 00
Enkla beläggningsstämplar	2 507: 50
Summa kronor	11 664: 50

Universitetet i Göteborg. Vid filosofiska fakulteten inflöt under budgetåret 1955/56 inskrivningsavgifterna med 4 300 kronor; enkla beläggningsstämplar för studentbrev uppgick till 1 075 kronor.

Vid medicinska fakulteten inflöt inskrivningsavgiften, som tillfaller fakultetens fakultetskassa, under budgetåret 1955/56 med omkring 40 kronor.

Karolinska institutet. Under treårsperioden 1953—1955 inflöt i inskrivningsavgifter tillhoppa omkring 250 kronor, d. v. s. omkring 80 kronor per år.

Kanslern tillstyrker, att de nuvarande inskrivningsavgifterna vid universitetet och karolinska institutet avskaffas. Vid bifall härtill bör inkomstposten »Inkomst av auktionsverket, dekanatsmedel samt inskrivnings- och kallelsepenningar» å 3 000 kronor i avlöningsstaten för Uppsala universitet och inkomstposten »Studentinskrivningspenningar och tillfälliga inkomster» å 3 500 kronor i avlöningsstaten för Lunds universitet utgå ur staterna. Vi-

klare borde inkomstposten »Studentinskrivnings- och kallelsepenningar samt diverse inkomster» å 4 000 kronor i avlöningsstaten för Göteborgs universitet under den ändrade benämningen »Diverse inkomster» upptagas med allenast 500 kronor, avseende inkomster av tillfällig uthyrning av lokaler i universitetsbyggnaden. Enligt kanslerns förslag bör universitetens avlöningsanslag uppräknas med belopp motsvarande de sålunda ökade netto-utgifterna eller tillhoppa med 10 000 kronor.

I övrigt anser sig kanslern icke böra ifrågasätta någon kompensation för inkomstbortfall.

Ex a m e n s a v g i f t e r. Härom anför kanslern bland annat följande.

Examensavgifterna tillfaller i den mån de icke avser enkla beläggningsstämplor vederbörande fakultets (lärarkollegiums) kassa. Under budgetåret 1955/56 inflöt till dessa kassor vid universiteten, karolinska institutet, Stockholms högskola och tandläkarhögskolorna sammanlagt omkring 43 500 kronor. Enligt gällande bestämmelser skall de influtna medlen användas till bestridande dels av nödvändiga expensutgifter och dels av kostnader för andra av fakultetens eller lärarkollegiets verksamhet föranledda behov, för vilka anslag av statsmedel ej är anvisade.

Såsom en förutsättning för avskaffande av examensavgifterna har universitets- och högskolemyndigheterna kraftigt understrukt nödvändigheten av att vederbörande fakulteter och lärarkollegier av statsmedel erhåller kompensation för det inkomstbortfall, som skulle föranledas härav, och att de medel som kunde ställas till förfogande som ersättning för avskaffade examensavgifter finge användas med samma frihet som dessa. Vid ett bibehållande av examensavgifterna skulle inkomsterna under de närmast följande åren komma att stiga på grund av den successiva ökningen av antalet studerande. Kompensation för inkomstbortfallet borde bestämmas med hänsyn härtill.

För egen del kan jag ej underlåta att framhålla, att examensavgifterna icke — liksom ej heller inskrivningsavgifterna — utgöra någon tung ekonomisk börda för de studerande. De inkomster som inflyter härav är emellertid av mycket stor betydelse för fakulteternas och lärarkollegiernas verksamhet.

Kanslern tillstyrker, att examensavgifterna avskaffas under förutsättning att kompensation utgår för inkomstbortfallet och att kompensationen för framtiden successivt höjes i takt med ökningen av examinationen. Det bör, framhåller kanslern, ankomma på vederbörande universitets- och högskoleorgan, att i de årliga anslagsframställningarna förebringa utredning om den ökade examinationen i den mån man önskar uppräknings belopp. För närvarande är kanslern icke beredd att förorda, att kompensationen beräknas till högre belopp än som för budgetåret 1955/56 influtit i examensavgifter med frånräknande av kostnaderna för enkla beläggningsstämplor till examensbevis. På grundval av från lärosätena lämnade uppgifter föreslår kanslern, att kompensationen beräknas till följande belopp:

Universitetet i Uppsala	12 475
» i Lund	11 825
» i Göteborg	3 300
Karolinska institutet	3 350
Stockholms högskola	6 925
Tandläkarhögskolan i Stockholm	3 100
» i Malmö	2 500
	Summa kronor 43 475
	Avrundat till kronor 43 500

De belopp, som vid ett avskaffande av examensavgifterna anvisas som ersättning för dessa, bör enligt kanslerns mening lämpligen uppföras å omkostnadsstaten för vederbörande universitet och högskola såsom en särskild delpost med benämningen »Ersättning för avskaffade examensavgifter».

L a b o r a t i o n s a v g i f t e r. Om dessa avgifter anför kanslern bland annat följande.

För närvarande uttages laborationsavgifter endast vid Stockholms högskola, där studerande i ämnet kemi har att bestrida kostnaderna vid övningslaboratoriet för viss materiel (glas m. m.), som ej kan återställas efter genomgångna kurser. Under budgetåret 1955/56 belöpte sig kostnaderna härför till i medeltal omkring 150 kronor per studerande. Inkomsterna för laboratoriet uppgick nämnda budgetår till 9 000 kronor. Vid institutionen för organisk kemi och biokemi erlägges en avgift av 100 kronor av dem, som vid institutionen utför s. k. fyrabetygsarbete för filosofie kandidatexamen. Avgiften är beräknad att täcka kostnaderna för glas, kemikalier och annan materiel, som dessa arbeten drager. Under budgetåret 1955/56 utgick icke någon avgift.

Kanslern anser, att kostnader för nu angivna ändamål icke vidare skall uttagas av de studerande. Som kompensation för bortfallet av ersättningsbeloppen vid kemiska övningslaboratoriet föreslår kanslern en uppräknning av laboratoriets anslagsmedel till materiel m. m. med 5 000 kronor.

Slutligen framhåller kanslern, att ett avskaffande av de obligatoriska inskrivnings- och examensavgifterna bör föranleda vissa ändringar i nådiga förordningarna den 7 december 1883 angående expeditionslösen och den 19 november 1914 angående stämpelavgiften samt i vederbörande examensstadgor, varjämte en allmän föreskrift borde meddelas av innehåll, att inskrivnings- och examinationsavgifter vid de under kanslerns överinseende stående läroanstalterna icke vidare skulle utgå.

Tekniska högskolorna

Sedan genom beslut av fjolårets riksdag terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna helt avskaffats från och med innevarande budgetår, förekommer för studerande vid dessa högskolor ingen annan obligatorisk avgift än den depositionsavgift, som de enligt stadgan för de tekniska högskolorna har att erlægga. Depositionsavgiften utgår med 50 kronor.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna vill icke motsätta sig att depositionsavgiften avskaffas, därest motsvarande avgift vid andra lärosäten borttages.

Farmaceutiska institutet

Av institutets elever uttages från och med innevarande budgetår endast examensavgift, som utgår med 25 kronor.

Institutets styrelse har i frågan om avskaffande av nämnda examensavgift såsom eget utlåtande åberopat ett av *lärarkollegiet* avgivet yttrande, i vilket anföres bland annat följande.

Examensavgifterna disponeras enligt styrelsens beprövande till bekostande av erforderliga undersökningar och utredningar, för beredande av bidrag till studieresor och dylikt samt till andra tillfälliga utgifter i institutets intresse, vilka icke finnes upptagna i gällande stat.

Vid ingången av innevarande budgetår förelåg en reservation å examensavgiftskassans medel med 8 337 kronor. Med hänsyn härtill synes någon omedelbar kompensation icke erforderlig, därest examensavgifterna skulle avskaffas. Då det emellertid är oundgängligen nödvändigt att institutet har tillgång till vissa medel för extra utgifter, anhåller kollegiet att i samband med anslagsäskandena för ett senare budgetår få ta upp frågan om kompensation för eventuellt inkomstbortfall av här avsedd art.

Veterinärhögskolan

Kungl. Maj:t har i brev den 18 oktober 1940 föreskrivit att inskrivnings- och examensavgifterna — 50 öre respektivt 15 kronor — benämnda kollegiekassan, må disponeras av lärarkollegiet för bestridande av kostnader för representation samt av utgifter för underhåll av tavlor, böcker o. d., vilka såsom gåvor överlämnas i kollegiets vård, ävensom för ändamål av likartat slag, vartill anslag av statsmedel icke kan påräknas.

Veterinärhögskolans styrelse anser med hänsyn till att ifrågavarande avgifter näppeligen kan anses betungande för de studerande och då lärarkollegiets enskilda ledamöter icke rimligen bör belastas med kostnader, vilka hittills kunnat bestridas ur kollegiekassan, att kollegiet borde såsom hittills medgivas att disponera avgifterna. Skulle detta icke låta sig göra föreslår styrelsen att högskolan erhåller kompensation för den indragna

kollegiekassan med ett i omkostnadsstaten upptaget årsanslag å minst 1 000 kronor, att disponeras på enahanda villkor som nuvarande kollegiekassa.

Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut

Den enda obligatoriska undervisningsavgiften vid Alnarpsinstitutet är en laborationsavgift å 50 kronor, som elev i högre mejerikursen har att erlägga under första läsåret. Avgifterna, som tidigare under vissa år influtit med sammanlagt 500 kronor, tillföres institutets reservationsanslag till materiel m. m. som särskilda uppbördsmedel. Under läsåret 1956/57 har ingen elev antagits i kursen och således inga elevavgifter influtit.

Departementschefen

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Vad först beträffar de under universitetskanslerns överinseende stående läroanstalterna anser jag mig kunna godtaga vad kanslern härvidlag föreslagit med de mindre avvikelser, som framgår av det följande.

Jag tillstyrker sålunda, att inskrivningsavgifterna vid de tre universiteterna och karolinska institutet avskaffas samt att i samband därmed universiteterna erhåller kompensation för den del av inskrivningsavgifterna, som uppförts som särskilda uppbördsmedel under avlöningsstaterna. Detta bör förändra en uppräknig av avlöningsanslagen för universiteterna i Uppsala, Lund och Göteborg med respektive 3 000 kronor, 3 500 kronor och 3 500 kronor. I likhet med kanslern anser jag mig icke böra räkna med någon kompensation för bortfall av inkomster av inskrivningsavgifter i fråga om universitetens understödskassor i Uppsala och Lund, universitetsbiblioteket i Lund, medicinska fakulteten i Göteborg och karolinska institutet.

I anslutning till kanslerns förslag tillstyrker jag vidare, att examensavgifterna vid universiteterna, karolinska institutet, Stockholms högskola och tandläkarhögskolorna avskaffas samt att i den mån examensavgifterna tillfallit vederbörande fakultets (lärarkollegiums) kassa kompensation lämnas för inkomstbortfallet. I likhet med kanslern räknar jag för närvarande med att kompensationen icke skall utgå med högre belopp än fakulteten (lärarkollegiet) uppburit för budgetåret 1955/56. Kostnaderna för kompensationen kan beräknas uppgå till sammanlagt omkring 43 500 kronor. Medel för ändamålet torde böra anvisas såsom en särskild obetecknad post å vederbörande lärosätes omkostnadsstat. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser för dispositionen och redovisningen av ifrågavarande medel. Jag förutsätter därvid, att medlen av fakulteterna och lärarkollegierna kommer att få användas för i huvudsak enahanda ändamål som de nuvarande examensavgiftsmedlen. Kanslern har föreslagit, att kompensationen för bortfallet av examensavgifterna skall successivt höjas i takt med ökningen av examinationen. En dylik automatisk regel är jag icke beredd att tillstyrka. Därest höjning av kompensa-

tionsbeloppen i framtiden ifrågasättes, bör enligt min mening denna fråga behandlas med hänsyn tagen till alla på densamma inverkan omständigheter.

Såsom kanslern föreslagit torde de vid Stockholms högskola utgående laborationsavgifterna böra avvecklas och i samband därmed den till högskolans kemiska övningslaboratorium utgående medelsanvisningen till materiel m. m. uppräknas med 5 000 kronor.

Även den vid tekniska högskolorna förekommande depositionsavgiften torde böra avskaffas. Riksstatsanslagen till högskolorna påverkas ej härav.

Jag anser mig kunna utgå ifrån att vederbörande högskolemyndigheter efter avskaffande av nu nämnda laborations- och depositionsavgifter på lämpligt sätt hos de studerande inskräper vikten av aktsamhet med högskolornas materiel samt skyldigheten att enligt allmänna rättsgrundsatser ersätta vållad skada å densamma.

Vid farmaceutiska institutet torde den enda kvarvarande obligatoriska avgiften, examensavgiften, böra slopas. Med hänsyn till vad lärarkollegiet anfört räknar jag icke med någon kompensation för inkomstbortfall för det första budgetåret efter avgifternas slopande. För därefter kommande budgetår torde böra beräknas en årlig kompensation av högst 3 000 kronor. För kompensationsmedlens anvisande, disposition m. m. torde böra gälla i huvudsak enahanda regler, som jag förordat beträffande universiteten.

I anslutning till vad sålunda förordats beträffande läroanstalter hörande till ecklesiastikdepartementet bör även inskrivnings- och examensavgifterna vid veterinärhögskolan och laborationsavgiften vid högre mejerikursen vid Alnarpsinstitutet avskaffas. Någon särskild kompensation för inskrivnings- och laborationsavgifternas avskaffande torde härvid icke erfordras, var emot en kompensation å högst 1 000 kronor för examensavgifternas slopande får anses skälig. I fråga om kompensationsmedlens anvisande, disposition m. m. torde böra gälla i huvudsak enahanda regler som jag förordat beträffande universiteten. Jag torde i detta sammanhang böra tillägga, att enligt inhämtade upplysningar några obligatoriska elevavgifter icke förekommer vid lantbrukshögskolan och skogshögskolan.

Bifalles vad jag i det föregående föreslagit kommer de ännu kvarstående obligatoriska elevavgifterna vid universiteten samt vid de till ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet hörande högre läroanstalterna att vara helt avvecklade. Såsom kanslern påpekat erfordras för förslagets genomförande även vissa författningsändringar.

Det hade givetvis varit önskvärt, att ifrågavarande avgifter avvecklats från och med nästa budgetår. Utredningarna har emellertid icke hunnit avslutas i sådan tid, att förslag om de erforderliga medelsanvisningarna, vilka påverkar ett totalt riksstatsanslag, kunnat upptagas i 1957 års statsverksproposition. Jag anser det emellertid ur många synpunkter lämpligt, att nyssnämnda års riksdag tager ställning i princip till frågan om avveckling av ifrågavarande avgifter, så att dessa kan avskaffas från och med budgetåret 1958/59.

Utskottet

Utskottet, som icke funnit något att erinra mot vad departementschefen anfört, tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag och hemställer alltså,

att riksdagen må godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1957 förordat rörande avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universitetet m.fl. läroanstalter.

Stockholm den 12 november 1957

På statsutskottet vägnar:
MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Gillström, Näsström, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Rikard Svensson, fröken Ranmark, herrar Mossberger, Nils Theodor Larsson och Jacobsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg, Petterson i Degerfors, Thapper, Ståhl, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Staxäng, fröken Elmén, herrar Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Widén, Nilsson i Göingegården, fru Thorsson och herr Svensson i Stenkyrka.